

DOROTA HUZARSKA^{1,2}, JACEK ANTONI PIĄTKIEWICZ², PIOTR NOWACKI²,
JOANNA HUZARSKA², ANDRZEJ SZPAK²

Różnice dotyczące odpowiedzialności zawodowej w ochronie zdrowia – regulacje prawne

Streszczenie

Osoby wykonujące zawody medyczne, w tym w szczególności: lekarz, pielęgniarka, położna, farmaceuta, diagnosta laboratoryjny pełnią szczególną rolę w społeczeństwie z uwagi na fakt, że powierza się im najważniejsze dobra, takie jak zdrowie i życie człowieka. Wykonywanie zawodów tych wymaga wysokich kwalifikacji i wiąże się z dużą odpowiedzialnością społeczną. Pieczę nad prawidłowym wykonywaniem zawodów sprawują właściwe samorządy zawodowe, w szczególności poprzez prowadzenie postępowań w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej.

Treść niniejszego artykułu stanowi analiza oraz porównanie regulacji prawnych dotyczących odpowiedzialności zawodowej w ochronie zdrowia w związku z wejściem w życie z dniem 1 stycznia 2010 r. nowej ustawy o izbach lekarskich.

Przepisy prawne w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej w ochronie zdrowia zawarte zostały w różnych aktach prawnych dotyczących poszczególnych zawodów medycznych, w sposób odmienny określając zasady tej odpowiedzialności. Różnice dotyczą w szczególności zakresu odpowiedzialności zawodowej, kar, które mogą być nałożone w przypadku popełnienia przewinienia zawodowego oraz zasad postępowania. Naruszenie przepisów związanych z wykonywaniem zawodu oraz zasad etyki zawodowej przez osoby wykonujące zawody medyczne nie powoduje jednakowych konsekwencji.

Regulacje prawne dotyczące odpowiedzialności zawodowej w ochronie zdrowia wzbudzają szereg zastrzeżeń i wskazane byłoby ich ujednolicenie.

Differences in professional liability in health care – legal regulations

Abstract

Health care professionals, in particular physicians, nurses, pharmacists, laboratory diagnosticians play a special role in society with regard to the circumstances that they are responsible for the most important humane values as human life and health. The practising of these professions demands from high qualifications and high social responsibility health care professionals. Surveillance over the proper practicing of health care professions fulfil appropriate self-governmental organisations of medical professions, in particular through conducting of procedures in the subject of professional liability.

The content of this article consists of the analysis and comparison of legal regulations concerning professional liability in health care professions in connexion with the law on Medical Chambers coming into force on 1 January 2010.

Legal regulations in the subject of the professional liability in health care occur in different legal acts; they are not always consistent in defining the principles of liability in particular health care professions. The differences concern in particular the scope of professional liability, the kinds of punishment in case of professional malpractice and the procedures. Breaking of the legal regulations and ethical principles concerning practicing of health care professions by representatives of different professions does not lead to the same consequences.

Legal regulations concerning professional liability in health care cause numerous reservations and therefore it is advisable to unify the regulations.

Słowa kluczowe: odpowiedzialność zawodowa, ochrona zdrowia, regulacje prawne.

Key words: professional liability, health care, legal regulations.

¹ Zakład Prawa Cywilnego, Uniwersytet w Białymstoku

² Zakładu Zdrowia Publicznego Uniwersytet Medyczny w Białymstoku

WPROWADZENIE

Zawód lekarza, lekarza denty, pielęgniarki, położnej, farmaceuty oraz diagnosty laboratoryjnego jest zawodem zaufania publicznego. „Zawód zaufania publicznego”, jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny, jest to „zawód polegający na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich, wiążący się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego i zorganizowany w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi. Wykonywanie zawodu zaufania publicznego określane jest dodatkowo normami etyki zawodowej, szczególną treścią ślubowania, tradycją korporacji zawodowej czy szczególnym charakterem wykształcenia wyższego i uzyskanej specjalizacji.” [1].

Osoby wykonujące zawody medyczne pełnią szczególną rolę w społeczeństwie z uwagi na fakt, że powierza się im najważniejsze dobra, takie jak zdrowie i życie człowieka. Wykonywanie zawodów medycznych wymaga wysokich kwalifikacji i wiąże się z dużą odpowiedzialnością społeczną. Powinny być to osoby odpowiedzialne, spełniające kryteria merytoryczne obowiązujące dla danego zawodu, odznaczające się wysokim zaufaniem społecznym. W związku z powyższym, od osób wykonujących zawody medyczne, w tym w szczególności zawód lekarza, pielęgniarki, położnej, farmaceuty, czy diagnosty laboratoryjnego, wymaga się odpowiedniego wykształcenia, wysokich kwalifikacji i kompetencji zawodowych popartych przygotowaniem praktycznym, samodzielności i niezależności w podejmowaniu decyzji, profesjonalizmu. Pieczę nad prawidłowym wykonywaniem powyższych zawodów, w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony, sprawują właściwe samorządy zawodowe: samorząd lekarzy, samorząd pielęgniarek i położnych, samorząd diagnostów laboratoryjnych oraz samorząd aptekarski, poprzez ustanawianie zasad etyki zawodowej, przyznawanie prawa wykonywania zawodu, a w szczególności, prowadzenie postępowań w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej w przypadku naruszenia zasad etyki zawodowej i przepisów związanych z wykonywaniem zawodu.

Treść niniejszego artykułu stanowi analiza przepisów prawnych w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej w ochronie zdrowia oraz porównanie regulacji prawnych dotyczących w szczególności: zakresu odpowiedzialności zawodowej, kar, które mogą zostać orzeczone oraz postępowania w przypadku lekarza i lekarza denty, pielęgniarki i położnej, farmaceuty oraz diagnosty laboratoryjnego.

Celem pracy jest próba odpowiedzi na pytania, czy w świetle obowiązującego prawa, w szczególności w związku z wejściem w życie z dniem 1 stycznia 2010 r. nowej ustawy o izbach lekarskich [2], osoby wykonujące poszczególne zawody medyczne, w szczególności zawód lekarza, lekarza denty, pielęgniarki, położnej, farmaceuty, diagnosty laboratoryjnego, ratownika medycznego, ponoszą odpowiedzialność zawodową na tych samych zasadach, czy naruszenie zasad etyki zawodowej lub przepisów związanych z wykonywaniem zawodu powoduje jednakowe konsekwencje, co w rezultacie może mieć wpływ na odpowiednią jakość świadczeń zdrowotnych związaną z prawidłowym wykonywaniem zawodu medycznego.

Regulacje prawne dotyczące odpowiedzialności zawodowej w ochronie zdrowia

Na wstępie podkreślić należy, że nie istnieje jeden wspólny akt prawny zawierający zbiór przepisów regulujących odpowiedzialność zawodową osób wykonujących zawody medyczne. Regulacje prawne w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej w ochronie zdrowia zawarte zostały w różnych aktach prawnych dotyczących poszczególnych zawodów medycznych, jednak nie wszystkich. Nie uregulowana została odpowiedzialność zawodowa tak ważnych zawodów jak np. ratownik medyczny, fizjoterapeuta, rehabilitant.

Regulacje prawne dotyczące odpowiedzialności zawodowej lekarza, lekarza denty, pielęgniarki, położnej, farmaceuty, diagnosty laboratoryjnego

Istnieją odrębne akty prawne dotyczące odpowiedzialności zawodowej:

- lekarza, lekarza denty – ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich (Dz.U. z 2009 r., Nr 219, poz. 1708) [2];
- pielęgniarki, położnej – ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych (Dz.U. z 1991 r., Nr 41, poz. 178.) [3] oraz, wydane na podstawie zawartego w niej upoważnienia, rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 19 stycznia 1993 r. w sprawie postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych (Dz.U. z 1993 r., Nr 9, poz. 45) [4];
- farmaceuty – ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r., Nr 136, poz. 856) [5] oraz, wydane na podstawie zawartego w niej upoważnienia, rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 marca 2003 r. w sprawie postępowania w sprawach odpowiedzialności zawodowej farmaceutów (Dz.U. z 2003 r., Nr 65, poz. 612) [6];
- diagnosty laboratoryjnego – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r., Nr 144, poz. 1529) [7] oraz, wydane na podstawie zawartego w niej upoważnienia, rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 września 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do diagnostów laboratoryjnych (Dz.U. z 2004 r., Nr 226, poz. 2295) [8].

W powyższych aktach prawnych w sposób szczegółowy uregulowana została odpowiedzialność zawodowa: lekarza, lekarza denty, pielęgniarki, położnej, farmaceuty oraz diagnosty laboratoryjnego, z tą różnicą, iż w przypadku diagnosty laboratoryjnego prawodawca posłużył się pojęciem „odpowiedzialność dyscyplinarna”, a nie „odpowiedzialność zawodowa”, jak uczynił to w przypadku pozostałych ww. zawodów medycznych. Odmienne terminologia użyta przez prawodawcę w przypadku diagnosty laboratoryjnego może sugerować, że jest to inny rodzaj odpowiedzialności. Biorąc jednak pod uwagę treść regulacji prawnych zawartych w ww. aktach prawnych, nie ma wątpliwości co do tego, iż chodzi tu o ten sam rodzaj odpowiedzialności. Wprowadzenie innego nazewnictwa nie znajduje uzasadnienia. Najprawdopodobniej jest to niedopatrzenie prawodawcy, które może nasuwać pewne

wątpliwości interpretacyjne. Użycie odmiennej terminologii przez prawodawcę w przypadku diagnosty laboratoryjnego wzbudza zatem poważne zastrzeżenia.

Ponadto istotne zastrzeżenia może budzić odmienny sposób uregulowania odpowiedzialności zawodowej od strony legislacyjnej. W przypadku lekarza i lekarza dentystry regulacje prawne zawarte zostały w akcie prawnym o randze ustawy, zaś w przypadku pozostałych wskazanych wyżej zawodów medycznych ustawą określone zostały jedynie ogólne zasady odpowiedzialności zawodowej, kwestie zaś szczegółowe, choć bardzo istotne i niejednokrotnie mające zasadnicze znaczenie, w tym przede wszystkim z uwagi na prawa osoby wykonującej zawód medyczny, przeciwko której toczy się postępowanie w zakresie odpowiedzialności zawodowej, w akcie prawnym niższej rangi, tj. rozporządzeniu. Delegacja ustawowa zawierająca upoważnienie do wydania rozporządzenia albo w bardzo szerokim zakresie upoważnia właściwego ministra do uregulowania wielu istotnych kwestii związanych z postępowaniem w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej w przypadku diagnostów laboratoryjnych oraz farmaceutów albo, co wzbudza jeszcze większe zastrzeżenia, jest lakoniczna, pozostawiająca całkowitą swobodę ministrowi co do regulacji w przypadku pielęgniarek i położnych.

Zgodnie z art. 70 ustawy o diagnostyce laboratoryjnej [7] „Minister właściwy do spraw zdrowia, w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Diagnostów Laboratoryjnych, określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady i tryb postępowania dyscyplinarnego w stosunku do diagnostów laboratoryjnych ze szczególnym uwzględnieniem składu, trybu powoływania i właściwości sądów dyscyplinarnych, trybu postępowania wyjaśniającego, postępowania dyscyplinarnego w pierwszej instancji oraz postępowania odwoławczego, a także zasad wykonania orzeczeń oraz obciążenia kosztami postępowania.” Powyższa delegacja ustawowa upoważnia właściwego ministra, bez określenia jakichkolwiek wytycznych, do uregulowania oprócz kwestii proceduralnych również tych o zasadniczym znaczeniu, w szczególności: trybu postępowania wyjaśniającego, postępowania w pierwszej instancji oraz postępowania odwoławczego. W rozporządzeniu [8], wydanym na podstawie ww. przepisu, określone zostały między innymi: prawa i obowiązki stron postępowania, prawa pokrzywdzonego, zasady i warunki przeprowadzania postępowania wyjaśniającego oraz postępowania przed sądem I instancji tj. Sądem Dyscyplinarnym, środki odwoławcze i postępowanie odwoławcze przed Wyższym Sądem Dyscyplinarnym, tymczasowe zawieszenie w czynnościach zawodowych, wykonywanie prawomocnych orzeczeń.

W podobny sposób, jak delegacja ustawowa z art. 70 ustawy o diagnostyce laboratoryjnej [7], sformułowana została delegacja ustawowa w art. 62 ust. 2 ustawy o izbach aptekarskich [5].

Zgodnie z art. 54 ust. 2 ustawy o samorządzie pielęgniarek i położnych [3] „Minister Zdrowia i Opieki Społecznej, w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe przepisy dotyczące postępowania w sprawach

odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych.” Delegacja ta upoważnia do wydania rozporządzenia w zakresie odpowiedzialności zawodowej nie tylko bez wskazania jakichkolwiek wytycznych co do sposobu regulacji, ale co więcej bez określenia elementów i zakresu regulacji, pozostawiając całkowitą dowolność ministrowi, co wzbudza poważne zastrzeżenia od strony legislacyjnej. Zgodnie z ugruntowanym stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego „upoważnienie powinno odpowiadać wymaganiom konkretności, wykluczającej samodzielne regulowanie rozporządzeniem całego kompleksu zagadnień, co do których w tekście ustawy nie ma żadnych bezpośrednich wskazówek” [9]. Na podstawie delegacji ustawowej zawartej w ww. art. 54 ust. 2 ustawy [3] Minister Zdrowia i Opieki Społecznej wydał rozporządzenie w sprawie postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych [4], w którym w sposób bardzo szczegółowy uregulował kwestie związane z odpowiedzialnością zawodową. Rozporządzenie to zawiera regulacje prawne dotyczące: właściwości i składu sądu pielęgniarek i położnych; stron i obrońców; postępowania wyjaśniającego; postępowania przed sądem I instancji; środków odwoławczych; postępowania przed sądem II instancji; tymczasowego zawieszenia w czynnościach zawodowych; wykonywania prawomocnych orzeczeń; wznowienia postępowania; kosztów postępowania.

Ustawy: o diagnostyce laboratoryjnej [7], o izbach aptekarskich [5] oraz o samorządzie pielęgniarek i położnych [3] określają jedynie w sposób ogólny ramy postępowania, bardzo istotne zaś od strony przeprowadzanego postępowania regulacje prawne, mające decydujący wpływ na rozstrzygnięcie, a w konsekwencji nałożenie kary, w tym kary pozbawienia prawa wykonywania zawodu, zawarte zostały w rozporządzeniu [4,6,8]. Bez wątpienia regulacja zawarta w ww. rozporządzeniach określa sytuację prawną stron postępowania, pokrzywdzonego, a także sytuację prawną osoby, przeciwko której toczy się postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej, wobec której może zostać orzeczona kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu, wkraczając tym samym w sferę praw i wolności obywatelskich, których unormowanie powinno odpowiadać szczególnym standardom prawnym. Zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP [10] ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie.

Z uwagi na powyższe, zawarcie regulacji prawnych we wskazanym zakresie w rozporządzeniu może wzbudzać poważne zastrzeżenia od strony legislacyjnej.

Regulacje prawne dotyczące odpowiedzialności zawodowej osób wykonujących inne zawody medyczne niż zawód lekarza, lekarza dentystry, pielęgniarki, położnej, farmaceuty, diagnosty laboratoryjnego

Brak jest odrębnej regulacji prawnej dotyczącej odpowiedzialności zawodowej ratownika medycznego, która istnieje w przypadku lekarza, lekarza dentystry, pielęgniarki, położnej, farmaceuty oraz diagnosty laboratoryjnego [2,3,5,7]. W przypadku wszystkich ww. zawodów medycznych, w tym również ratownika medycznego, z uwagi na zakres uprawnień oraz charakter

ich wykonywania, ustawodawca określił odrębnym aktem prawnym sposób i warunki uzyskania prawa wykonywania zawodu oraz zakres świadczeń zdrowotnych, do udzielania których są one uprawnione [5,11-14], przy czym jedynie w przypadku ratownika medycznego, nie uchwalił odrębnego aktu prawnego dotyczącego odpowiedzialności zawodowej.

W świetle obowiązujących regulacji prawnych brak jest przepisów o odpowiedzialności zawodowej ratownika medycznego. Ponościł on odpowiedzialność zawodową na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. o odpowiedzialności zawodowej fachowych pracowników służby zdrowia [15] po nowelizacji na mocy art. 37 ustawy z dnia 25 lipca 2001 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym [16]. Powyższa ustawa z 2001 r. utraciła jednak moc obowiązującą na podstawie art. 66 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym [14].

Osoby wykonujące inne zawody medyczne niż zawód lekarza, lekarza dentystry, pielęgniarki, położnej, farmaceuty, diagnosty laboratoryjnego uznani przez ustawodawcę za tzw. „fachowych pracowników służby zdrowia” ponoszą odpowiedzialność zawodową na podstawie obowiązującej nadal ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. o odpowiedzialności zawodowej fachowych pracowników służby zdrowia [15].

Pierwotnie przepisy tej ustawy dotyczyły „lekarzy, lekarzy-dentystów, farmaceutów, felczerów, pielęgniarek (pielęgniarzy), położnych oraz techników i uprawnionych techników dentystrycznych, posiadających prawo wykonywania praktyki (zawodu)” (art. 1 ust. 1 ustawy [15]). Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 30 lipca 1952 r. [17] przepisy ustawy [15] „rozciągnięto” na „następujące kategorie fachowych pracowników służby zdrowia: młodsze pielęgniarki, pielęgniarki przyuczone, laborantów dentystrycznych, laborantów medycznych, przyuczonych laborantów medycznych, dietetyczki, przyuczone dietetyczki, masażystów (masażystki), przyuczonych masażystów oraz kontrolerów sanitarnych”. Obecnie, przepisy ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. o odpowiedzialności zawodowej fachowych pracowników służby zdrowia [15] nie mają zastosowania do: członków samorządu lekarzy – na podstawie art. 70 ustawy o izbach lekarskich [18], członków samorządu pielęgniarek i położnych – art. 66 ustawy o samorządzie pielęgniarek i położnych [3], członków samorządu aptekarskiego – art. 78 ustawy o izbach aptekarskich [5], osób wpisanych na listę diagnostów laboratoryjnych – art. 80 ustawy o diagnostyce laboratoryjnej [7].

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. o odpowiedzialności zawodowej fachowych pracowników służby zdrowia [15] odpowiedzialność zawodową ponosi „fachowy pracownik służby zdrowia”, który narusza „zasady etyki, godności bądź sumienności zawodowej przez działanie, zaniechanie lub zaniebdanie, popełnia wykroczenie zawodowe”, przy czym brak jest wyjaśnienia powyższych pojęć. Na podstawie art. 19 ust. 2 ustawy [15] „przy wydawaniu orzeczeń komisje kierują się zasadami etyki, godności i sumienności zawodowej, przestrzeganymi zwyczajowo bądź ustalonymi orzecznictwem Komisji Odwoławczej.”

Za wykroczenie zawodowe, w myśl art. 4 ustawy [15] może zostać orzeczona kara: upomnienie, nagana, pozbawienie prawa wykonywania praktyki (zawodu)

w określonej miejscowości bądź „okręgu” na czas określony, nie krótszy niż 1 rok, bądź na stałe i ewentualnie dodatkowo grzywna.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 ww. ustawy [15] do orzekania w sprawach o wykroczenia zawodowe powołane zostały okręgowe komisje kontroli zawodowej utworzone przy prezydium wojewódzkich rad narodowych (wydział zdrowia) oraz Odwoławcza Komisja Kontroli Zawodowej utworzona przy Ministrze Zdrowia. Zadania i kompetencje wojewódzkich rad narodowych przejęte zostały przez wojewodów na mocy art. 53 ust. 1 ustawy z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej [19]. Ustawa z 1990 r. [19] uchylona została ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o wejściu w życie ustawy o samorządzie powiatowym, ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o administracji rządowej w województwie [20].

Należy podkreślić, iż brak jest obowiązujących regulacji prawnych dotyczących odpowiedzialności zawodowej osób wykonujących inne zawody medyczne, niż zawód: lekarza, lekarza dentystry, pielęgniarki, położnej, farmaceuty, diagnosty laboratoryjnego oraz zawody wskazane w ustawie z 1950 r. [15]. Odpowiedzialności zawodowej nie ponosi nie tylko ratownik medyczny, ale także inni np. fizjoterapeuta, rehabilitant, co wzbudza poważne zastrzeżenia z uwagi na zakres uprawnień, charakter wykonywania tych zawodów oraz odpowiedzialność za udzielone świadczenie zdrowotne wobec pacjenta.

Obecnie w Parlamencie RP trwają prace nad poselskim projektem ustawy o niektórych zawodach medycznych (druk nr 846), który między innymi reguluje odpowiedzialność zawodową [21]. Na podstawie art. 45 w zw. z art. 1 ww. projektu ustawy odpowiedzialność zawodową ponoszą: asystentka dentystryczna, dietetyk, fizjoterapeuta, higienistka dentystryczna, higienistka szkolna, logopeda, masażysta, opiekunka dziecięca, optometrysta, optyk okularowy, ortoptystka, protetyk słuchu, ratownik medyczny, technik analityki medycznej, technik dentystryczny, technik elektro-radiolog, technik farmaceutyczny, technik ortopeda oraz terapeuta zajęciowy. Zgodnie z art. 45 ww. projektu ustawy osoba wykonująca ww. zawód ponosi odpowiedzialność zawodową za naruszenie zasad wykonywania zawodu, polegających na: nieprawidłowym wykonywaniu zawodu medycznego wynikającym z braku wiedzy niezbędnej do wykonywania tego zawodu lub z braku należytej staranności; przekroczeniu swoich uprawnień zawodowych; nieposzanowaniu intymności i godności osobistej pacjenta; niepoinformowaniu albo niewłaściwym poinformowaniu pacjenta lub jego przedstawiciela ustawowego o prawach pacjenta lub o wykonywanych czynnościach zawodowych; niedochowaniu tajemnicy zawodowej.

Zgodnie z art. 77 projektu ustawy ma utracić moc obowiązującą ustawa z dnia 18 lipca 1950 r. o odpowiedzialności zawodowej fachowych pracowników służby zdrowia [15].

Szczegółowe regulacje prawne dotyczące odpowiedzialności zawodowej lekarza, lekarza dentystry, pielęgniarki, położnej, farmaceuty, diagnosty laboratoryjnego

Odpowiedzialność zawodowa ponoszona jest przed właściwym organem danego samorządu zawodowego: sąd lekarski (art. 78 ustawy [2]), sąd pielęgniarek i położnych (art. 38 ustawy [3]), Sąd Dyscyplinarny (art. 60 ustawy [7]), sąd aptekarski (art. 45 ustawy [5]).

Lekarze i lekarze dentyści podlegają odpowiedzialności zawodowej za „naruszenie zasad etyki lekarskiej oraz przepisów związanych z wykonywaniem zawodu” (art. 53 ustawy [2]), pielęgniarki i położne za „postępowanie sprzeczne z zasadami etyki zawodowej oraz za zawinione naruszenie przepisów dotyczących wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej” (art. 38 ustawy [3]), diagnosty laboratoryjni za „zawinione nienależyte wykonywanie czynności diagnostyki laboratoryjnej oraz za czyny sprzeczne z zasadami etyki zawodowej lub przepisami dotyczącymi wykonywania czynności diagnostyki laboratoryjnej” (art. 56 ustawy [7]), farmaceuci za „postępowanie sprzeczne z zasadami etyki i deontologii zawodowej oraz przepisami prawnymi dotyczącymi wykonywania zawodu aptekarza” (art. 45 ustawy [5]). Lekarze, lekarze dentyści, pielęgniarki, położne, farmaceuci oraz diagnosty laboratoryjni ponoszą zatem odpowiedzialność zawodową, w przypadku naruszenia przepisów zawartych w szczególności w ustawie o danym zawodzie [2,11-13] i aktach wykonawczych wydanych na ich podstawie, ustawie o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta [22] oraz innych aktach prawnych określających zasady wykonywania zawodu, a także za postępowanie sprzeczne z normami postępowania zapisanymi w kodeksie etyki zawodowej uchwalonym przez dany samorząd zawodowy oraz w innych uchwałach samorządu zawodowego. Lekarze i lekarze dentyści podlegają odpowiedzialności zawodowej za „naruszenie przepisów związanych z wykonywaniem zawodu”, farmaceuci – za „postępowanie sprzeczne z przepisami prawnymi dotyczącymi wykonywania zawodu aptekarza”, diagnosty laboratoryjni – za „czyny sprzeczne z przepisami dotyczącymi wykonywania czynności diagnostyki laboratoryjnej”, zaś pielęgniarki, położne – za „zawinione naruszenie przepisów dotyczących wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej”.

Wobec osób wykonujących ww. zawody może zostać orzeczona kara: upomnienia, nagany, zawieszenia prawa wykonywania zawodu oraz pozbawienia prawa wykonywania zawodu, z tym że prawo wykonywania zawodu może zostać zawieszono: w przypadku farmaceuty na okres od 3 miesięcy do 3 lat, pielęgniarki i położnej – od 6 miesięcy do 3 lat, a diagnosty laboratoryjnego, lekarza i lekarza dentystry – od 1 roku do 5 lat (art. 46 ustawy [5], art. 39 ust. 1 ustawy [3], art. 83 ustawy [2], art. 58 ustawy [7]). Oprócz ww. kar, wobec pielęgniarki i położnej oraz lekarza i lekarza dentystry, może zostać orzeczony zakaz pełnienia funkcji kierowniczych w jednostkach organizacyjnych ochrony zdrowia na okres od roku do pięciu lat (art. 39 ust. 1 ustawy [3], art. 83 ustawy [2]). Ponadto, jedynie w przypadku lekarza i lekarza dentystry, prawodawca, w ustawie obowiązującej od dnia 1 stycznia 2010 r. przewidział dodatkowo dwie kary: karę pieniężną oraz ograniczenie zakresu czynności

w wykonywaniu zawodu lekarza na okres od 6 miesięcy do 2 lat (art. 83 ustawy [2]).

Od orzeczenia sądu lekarskiego II instancji tj. Naczelnego Sądu Lekarskiego lekarzowi oraz lekarzowi dentyście przysługuje kasacja do Sądu Najwyższego, niezależnie od rodzaju orzeczonej kary (art. 95 ustawy [2]). Pielęgniarka, położna, farmaceuta, diagnosta laboratoryjny może odwołać się od orzeczenia sądu II instancji tj. odpowiednio: Naczelnego Sądu Pielęgniarek i Położnych, Naczelnego Sądu Aptekarskiego, Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, jedynie w przypadku, gdy orzeczona zostanie jedna z dwóch najsurowszych kar tj. zawieszenie prawa wykonywania zawodu lub pozbawienie prawa wykonywania zawodu (art. 39 ust. 1 ustawy [3], art. 46 ust. 2 ustawy [5], art. 58 ust. 4 ustawy [7]). Odwołanie to wnoszone jest do sądu apelacyjnego – sądu pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 39 ust. 1 ustawy [3], art. 46 ust. 2 ustawy [5], art. 58 ust. 4 ustawy [7]).

WNIOSKI

Regulacje prawne w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej w ochronie zdrowia zawarte zostały w różnych aktach prawnych dotyczących poszczególnych zawodów medycznych, w sposób odmienny określając zasady tej odpowiedzialności. Różnice w zakresie odpowiedzialności pogłębiły się jeszcze bardziej w związku z uchwaleniem nowej ustawy o izbach lekarskich, która weszła w życie dnia 1 stycznia 2010 r.

W świetle obowiązujących przepisów prawnych odpowiedzialność zawodową ponoszą: lekarz, lekarz dentysta, pielęgniarka, położna, farmaceuta, diagnosta laboratoryjny oraz zawody wskazane w ustawie z 1950 r. o odpowiedzialności zawodowej fachowych pracowników służby zdrowia. Odpowiedzialności zawodowej nie ponosi ratownik medyczny, a także inni np. fizjoterapeuta, rehabilitant, co wzbudza poważne zastrzeżenia z uwagi na zakres uprawnień oraz charakter wykonywania tych zawodów.

Zgodnie z przepisami prawa diagnosta laboratoryjny ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną, a nie zawodową. Użycie odmiennej terminologii przez prawodawcę wzbudza poważne zastrzeżenia.

Pewne zastrzeżenia wzbudza również odmienny sposób uregulowania odpowiedzialności zawodowej od strony legislacyjnej. W przypadku lekarza i lekarza dentystry regulacje prawne zawarte zostały w akcie prawnym o randze ustawy, zaś w przypadku pozostałych zawodów medycznych tj. pielęgniarki, położnej, farmaceuty oraz diagnosty laboratoryjnego ustawą określone zostały jedynie ogólne zasady odpowiedzialności zawodowej, kwestie zaś szczegółowe, choć bardzo istotne i niejednokrotnie mające zasadnicze znaczenie, w tym przede wszystkim z uwagi na prawa osoby wykonującej zawód medyczny, przeciwko której toczy się postępowanie w zakresie odpowiedzialności zawodowej, w akcie prawnym niższej rangi tj. rozporządzeniu. Regulacja zawarta w rozporządzeniu w konsekwencji określa sytuację prawną osoby wykonującej zawód medyczny, wobec której może zostać orzeczona kara

pozbawienia prawa wykonywania zawodu, wkraczając tym samym w sferę praw i wolności obywatelskich, których unormowanie powinno odpowiadać szczególnym standardom prawnym.

Lekarze i lekarze dentyści podlegają odpowiedzialności zawodowej za „naruszenie przepisów związanych z wykonywaniem zawodu”, farmaceuci – za „postępowanie sprzeczne z przepisami prawnymi dotyczącymi wykonywania zawodu aptekarza”, diagnosty laboratoryjni – za „czyny sprzeczne z przepisami dotyczącymi wykonywania czynności diagnostyki laboratoryjnej”, zaś pielęgniarki, położne – za „zawinione naruszenie przepisów dotyczących wykonywania zawodu pielęgniarki i położnej”.

Po przeprowadzeniu postępowania, wobec osoby ponoszącej odpowiedzialność zawodową, za tego samego rodzaju przewinienie zawodowe, w zależności od rodzaju wykonywanego zawodu, może zostać orzeczona różna kara, na inny okres czasu. Oprócz kar: upomnienia, nagany, zawieszenia oraz pozbawienia prawa wykonywania zawodu, wobec pielęgniarki i położnej oraz lekarza i lekarza dentystry, może zostać orzeczony zakaz pełnienia funkcji kierowniczych w jednostkach organizacyjnych ochrony zdrowia. Ponadto jedynie w przypadku lekarza i lekarza dentystry ustawodawca, w nowej ustawie o izbach lekarskich obowiązującej od 1 stycznia 2010 r., przewidział dodatkowo dwie kary: karę pieniężną oraz ograniczenie zakresu czynności w wykonywaniu zawodu lekarza.

Ustawodawca wprowadził inny tryb odwoławczy w przypadku lekarza, lekarza dentystry niż pozostałych zawodów medycznych. Lekarz oraz lekarz dentysta ma prawo odwołania się od orzeczenia sądu lekarskiego II instancji tj. Naczelnego Sądu Lekarskiego w każdym przypadku, niezależnie od rodzaju orzeczonej kary, zaś pielęgniarka, położna, farmaceuta, diagnosta laboratoryjny może odwołać się od orzeczenia sądu II instancji tj. odpowiednio: Naczelnego Sądu Pielęgniarek i Położnych, Naczelnego Sądu Aptekarskiego, Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, jedynie w przypadku orzeczenia jednej z dwóch najsurowszych kar tj. zawieszenia prawa wykonywania zawodu lub pozbawienia prawa wykonywania zawodu. W przypadku ww. zawodów odwołanie to wnoszone jest do sądu powszechnego sądu apelacyjnego – sądu pracy i ubezpieczeń społecznych, zaś w przypadku lekarza i lekarza dentystry do Sądu Najwyższego.

Osoby wykonujące poszczególne zawody medyczne ponoszą odpowiedzialność zawodową na odmiennych zasadach. Różnice dotyczą, w szczególności: zakresu odpowiedzialności zawodowej, kar, które mogą być nałożone w przypadku popełnienia przewinienia zawodowego oraz zasad postępowania, w tym postępowania odwoławczego. Naruszenie przepisów związanych z wykonywaniem zawodu oraz zasad etyki zawodowej przez osoby wykonujące zawody medyczne nie powoduje w rezultacie jednakowych konsekwencji.

Z uwagi na powyższe, regulacje prawne w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej w ochronie zdrowia wzbudzają szereg zastrzeżeń i wskazane byłoby ich ujednolicenie.

PIŚMIENNICTWO

1. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 maja 2002 r. (SK 20/00).
2. Ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich (*Dz.U. z 2009 r., Nr 219, poz. 1708*).
3. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych (*Dz.U. z 1991 r., Nr 41, poz. 178 z późn. zm.*).
4. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 19 stycznia 1993 r. w sprawie postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych (*Dz.U. z 1993 r., Nr 9, poz. 45*).
5. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich (*tekst jednolity Dz.U. z 2008 r., Nr 136, poz. 856*).
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 marca 2003 r. w sprawie postępowania w sprawach odpowiedzialności zawodowej farmaceutów (*Dz.U. z 2003 r., Nr 65, poz. 612*).
7. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej (*tekst jednolity Dz.U. z 2004 r., Nr 144, poz. 1529 z późn. zm.*).
8. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 września 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do diagnostów laboratoryjnych (*Dz.U. z 2004 r., Nr 226, poz. 2295*).
9. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 grudnia 1998 r. (*U. 7/98*).
10. Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (*Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 z późn. zm.*).
11. Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (*tekst jednolity Dz.U. z 2008 r., Nr 136, poz. 857 z późn. zm.*).
12. Ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (*tekst jednolity Dz.U. z 2009 r., Nr 151, poz. 1217 z późn. zm.*).
13. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej (*tekst jednolity Dz.U. z 2004 r., Nr 144, poz. 1529 z późn. zm.*).
14. Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (*Dz.U. z 2006 r., Nr 191, poz. 1410 z późn. zm.*).
15. Ustawa z dnia 18 lipca 1950 r. o odpowiedzialności zawodowej fachowych pracowników służby zdrowia (*Dz.U. z 1950 r., Nr 36, poz. 332*).
16. Ustawa z dnia 25 lipca 2001 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (*Dz.U. z 2001, Nr 113, poz. 1207*).
17. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 lipca 1952 r. w sprawie rozciągnięcia przepisów o odpowiedzialności zawodowej fachowych pracowników służby zdrowia na niektóre kategorie tych pracowników (*Dz.U. z 1952 r., Nr 37, poz. 260*).
18. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o izbach lekarskich (*Dz.U. z 1989 r., Nr 30, poz. 158*).
19. Ustawa z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej (*Dz.U. z 1990 r., Nr 21, poz. 123*).
20. Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wejściu w życie ustawy o samorządzie powiatowym, ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o administracji rządowej w województwie (*Dz.U. z 1998 r., Nr 99, poz. 631*).
21. Poselski projekt ustawy o niektórych zawodach medycznych (druk nr 846) opublikowany na www.sejm.gov.pl
22. Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (*Dz.U. z 2009 r., Nr 52, poz. 417 z późn. zm.*).

Informacje o Autorach

Mgr prawa DOROTA HUZARSKA – asystent, Zakład Zdrowia Publicznego, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, asystent, Zakład Prawa Cywilnego, Uniwersytet w Białymstoku; mgr prawa PIOTR NOWACKI – asystent, Zakład Zdrowia Publicznego, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku; dr n. med. JACEK ANTONI PIĄTKIEWICZ – adiunkt, Zakład Zdrowia Publicznego, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, dyrektor - Centrum Naukowego Medycyny Kolejowej w Warszawie; dr hab. n. med. ANDRZEJ SZPAK – kierownik, Zakład Zdrowia Publicznego, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, kierownik - Katedra Zdrowia Publicznego, Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Białymstoku.

Adres do korespondencji

Joanna Huzarska
Zakład Zdrowia Publicznego, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku,
15-103 Białystok, ul. I Armii Wojska Polskiego 2/2
tel. 85 8691030
dorotahuzarska@poczta.onet.pl